

omnium bonorum pulchritudine. *Innixa super dilectum*, omnia, quæ habet ad gratiam dilecti referens. *Suum*, quem mihi soli mittendum putabam.

5. *Sub arbore malo suscitavi te*. Sub arbore crucis a perpetua morte revocavi te, ut apertus et cæteros ex Jadera. *Ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua*. Id est, major plebs, Christum negando, et Barabam eligendo, reprobata est. *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum*. Ut digito ob memoriam **206** cujuslibet rei signum aliquod ligamus. Per cor cogitatio, et per brachium designatur operatio. Si me velis habere sponsum, intus charitas fide non ficta sit, et foris operatio devota.

6. *Quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus amulatio*. Fortis est usque ad mortem mea dilectio in te, o Synagoga; sed tua æmulatio dura in me fuit sicut infernus. Sed verte æmulationem in dilectionem, et eris mihi sponso sponsa. *Lampades ejus lampades ignis atque flammarum*. Dilectionis lampades corda sunt fidelium; ignis, propter fervorem cordis; flammarum, propter operationis efficaciam.

7. *Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam*. Aquas multas et flumina, tentationum dicit incursus quæ visibiliter, seu invisibiliter, animas fidelium impugnare non desinunt, quibus charitas non cedit. *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam*. Sancti vere totius domus suæ substantiam pro dilectionis magnitudine quasi nihil despiciant.

8. *Soror nostra parva est, et ubera non habet*. Prima nascentis Ecclesiæ de gentibus tempora designat, quando adhuc et parva fuit numero, et minus idonea prædicare verbum Dei, quasi sponus Synagoga dixisset de ea: *Quid faciemus sorori nostræ in die, quando alloquenda est?* Ac si aperte dicat: Parva quidem numero est Ecclesiæ gentium, et necdum verbi ministerium subire sullenit. Quis ergo tibi videtur, o Synagoga, de sorore faciendum nostra, quando alloquenda est, id est, per verbi ministerium duenda in fidem? Synagoga tacente, ipse sponus quid fieri debet respondet.

9. *Si murus est, ædificemus super eum propugnaculo argenteo*. Ac si diceret: Si aliquos habet in se fortes fide, ingenio claros, vel philosophia instructos, addamus illis propugnacula argentea, id est, scientiam divinarum Scripturarum, ut eo fa illis possint tutari infirmos atque indoctos. *Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis*. Si sunt simplices, tamen docendi studio inhiantes, propinquamus illis priorum exempla justorum, quo certius et efficacius

7. In Vulgata, *aquæ multæ non potuerunt*.

A docendi opus implere possint. Cedri virtutes sanctorum et tabule latitudinem charitatis designant. Ad hæc ipsa respondet Ecclesiæ.

10. *Ego murus, et ubera mea quasi turris*. Ex quo facta sum enim eo quasi pacem reperiens, ego de vivis compacta sum lapidibus, et glutino charitatis adunata, et super fundamentum immobile adificata. Ubra, id est, doctores fortissimi, cen turris, qui et parvulos nutrire sciunt, et omnia maligni expellere; et hoc mihi accidit ex eo tempore quo Christus me reconciliavit, et per eum pacem reperi.

11. *Vinea fuit pacifico meo in ea quæ habet populos*. Vinea, id est, catholica Ecclesiæ fructu abundans fidei fuit pacifico, id est, Christo, quia omnia pacificavit in cælis et in terris, in ea congregatione quæ multos populos possidet ex toto orbe, non Judæa solum. Traditur ea custodibus prophetis, vel apostolis, vel angelicis potestatibus et dignitatibus.

207 12. *Vir autem pro fructu*. Id est, retributione æterni hujus vineæ. *Afert mille argenteos*. Id est, pro acquisitione regni cælestis, qui est fructus vineæ, cuncta quæ mundi sunt reliqua. Milenarius numerus pro perfectione ponitur. Id est, qui omnia reliquit. Argentei pro omni pecunia accipiuntur. *Vinea mea coram me*. Vox sponsi. Verumtamen, etsi te a his commendam custodibus, tamen te semper in mea habeo presentia, vides et remunerans laboris tui devotionem in omnibus. *Mille tui pacifici*. Mille tui, subauditur, argentei. Quasi dixisset: Qui amore meo cuncta sua dimittit, in pace erit, quia omnem substantiam suam, quæ millenario designatur, pro charitate Dei amittit.

13. *Et ducenti (id est) his qui custodiunt fructus ejus*. Qui sunt doctores sancti, qui omnia mundi dimittunt, et in verbo predicationis laborare non cessant, hi duplici remuneratione, quæ ducentenario designatur, donantur apud me. *Quæ habitas in hortis, amici auscultant*. Quia locutio nostra finienda est, hoc ultimum vale a me audito. Semper habita in hortis virtutum; et scita quia amici, id est, angelici spiritus et animæ sanctorum, semper te considerant, et tuo gaudent aspectu. *Fac me audire vocem tuam*. Id est, vox prædicationis tuæ, dum vales, semper audiatur a me.

14. *Fuge, dilecte mi*. Ac si aperte dicat: Quoniam, in carne apparent, præcepta mihi ac dona vitæ cælestis conferre dignatus es, nunc his peractis, revertere in sinum Patris, o mi dilecte. *Assimilare capræ, hinnuloque cervorum super montes aromatatum*. Et hoc mihi sit solatium, quia continua visione te nequeo cernere, saltem crebra visitatione me consolari memento.

APPENDIX VII.

DE CONFLICTU VITIORUM ET VIRTUTUM.

1. Apostolica vox clamat per orbem, atque in D proclineti fidei positus ne securitate torpeant dicit: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur (II Tim. iii, 12)*. Et ecce quia Christianitas etiam in suis principibus jam religiosa jamque fidelis est, desunt pie viventibus in Christo Jesu vincula, verbera, flagella, carceres, equulei, cru-

Num. 1. In Isidorianis, cap. 84, n. 20 et seqq., de hoc libro dissimul, quem alii sancto Joanni Chrysostomo, alii sancto Augustino, alii sancto Ambrosio, alii sancto Isidoro, alii sancto Leoni Magno, alii Ambrosio Autperto ascribunt. Cajetani monitum ad hunc librum descripsi, Editiones et Codices mss. recensui. Pro Editione Grialii Cyprianus Suarez

opus emendavit, sed nullas notas aut varias lectiones apposuit. Maurini inter appendices operum sancti Augustini libellum hunc reposuerunt, discrepantia lectionis alicubi notata. De titulo libri videri possunt commentarii nostri ad Psychomachiam Prudentii, ejusdem argumenti et tituli carmen egregium.

intrinsicus autem sunt lupi rapaces (Math. vi, 15). A

15. (Elatio): Qualis es tu, ut peioribus obtemperes, detrioribus famulatum exhibeas? te magis quam illos ducerat imperare, qui tibi non possunt ingenio, vel industria, aut viribus equari. Obtempera igitur imperio Dei, et non sit tibi ulterius cura de aliquo.

16. (Beata submissio): Si Dei obtemperandum est imperio, humano subditi necesse est magisterio; ipse enim dicit: Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit (Luc. x, 16). Ita (inquit) oportet, sed si talis qui imperat esset, non est talis per quem Deus imperet. Sed Apostolus contra: Non est potestas nisi a Deo; quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt; itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Quales enim esse debeant hi qui imperant, non est subditis discutendum.

17. Et quidem primis Ecclesie pastoribus Dominus dicit: Scitis quia reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem exercent inter eos benefici vocantur; vos autem non sic, sed qui vult in vobis esse major, erit omnium servus; sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam pro multis (Math. xx, 25). Sed tamen quia non omnes tales futuros prævidit, subjectorum omnium personas in discipulis assumens, præmonuit dicens: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei, quæcumque dixerint vobis, facite: quæ autem faciunt, facere nolite (Math. xxiii, 2).

18. (Invidia): In quo illo vel illis minor es? cur ergo eis vel æquas, vel superior, non es? Quanta vales quæ ipsi non valent? non ergo tibi aut superiores, aut etiam æquales esse debent.

19. (Fraterna congratulatio): Si ceteros virtutibus antecellis, tutius in loco infimo quam in summo timentissimum conservas; sæpe enim de alto pejor sit ruina. Quod si tibi, 211 ut asseris, quidam superiores vel æquales sunt, quid te lædit? quid tibi nocet? cave prorsus, ne dum altis locum invades celsitudinis, illum imiteris, de quo scriptum retines: Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum; imitantur autem illum qui sunt ex parte illius (Sap. ii, 24).

20. (Odium): Absit ut illum ames quem in omnibus contrarium habes, qui tibi derogat, qui tibi insultat, qui te conviciis exasperat, qui tibi peccata tua impropert, qui te dotis, operibus atque honoribus semper præire festinat? nisi enim tibi invideret, nequæquam se ita præferret.

21. (vitectio): Nunquid quia hæc quæ narras odio habenda sunt in homine, propterea non est amanda Dei imago in homine? sicut Christus, qui in cruce positus inimicos suos dilexit, et ante crucis tormentum admonuit dicens: Diligite inimicos vestros, et benefacite his qui oderunt vos, et orate pro peccatoribus et columinantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cælis est (Math. v, 44). Et sicut per Salomonem et apostolos dicitur: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi, hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput ejus (Proverb. xxv, 21).

22. Qui sententiæ Apostolus ex proprio subiunxit dicens: Noli vinci a malo, sed vince in bono malum (Rom. xii, 20, 21); quod contra de his qui fratres odisse noscuntur per Joannem dicitur: Qui odit fratrem suum homicida est; et scitis quia omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem (I Joan. iii, 15). Et rursus: Qui odit fratrem suum, in tenebris ambulat, et in tenebris est usque adhuc, et nescit quo

15. Ad marginem: Elatio objicit; al., inobedientia dicit.

16. A Deo ordinata; al., cum Vulgata, Rom. xiii, 1, A Deo ordinata.

21. Per Salomonem et apostolos; al., per Salomonem apostolum.

eat, quoniam tenebræ obtæverunt oculos ejus (I Joan. ii, 11).

25. At (inquis) sufficit mihi quod amantes me diligo. Sed Dominus e contrario: Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et Publicani hoc faciunt (Math. v, 46)? Quid tu ad hæc objicere vales? Certe: Qui odit fratrem suum, manet in morte; et qui diligit, in Deo manet, et Deus in eo. Omnem ergo amaritudinem felis evome, et quoquo pacto valueris, charitatis dulcedinem sume; nihil enim salvius, nihil illa beatius est. Deus (inquit Joannes) charitas est (I Joan. iv, 16); et egregius prædicator: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v, 5). Unde neque immerito delictorum facinora tegere dicitur; sicut scriptum est: Universa delicta operit charitas (Proverb. x, 12).

24. (Detractio): Quis poterit sustinere, quis silentio tegere, quanta ille, vel ille prava committit, nisi forte qui consentit?

25. (Libertas justæ correctionis): Nec tacenda sunt mala proximi, me consentiendia, sed charitate fraterna in faciem proximus est redarguendus, non autem occulte detrahendus. Quod si objicitur: Idcirco fratrem coram oculis increpare nolle, ne exasperatus non correptione proficiat, sed magis ex correptione scandalum sumat, occurrit Scriptura divina, et versa vice hoc magis scandalum esse denuntiat, dicens: Sedens adversus fratrem tuum detrahebas, et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum (Psal. xlix, 20, 21).

212 26. (Discreta correctio): Major enim scandalum sumit, qui sibi detrahentem intelligit, quam qui corripientem sustinet, et quia nunquam errata delinquentium ad tempus silentio tegenda sunt, ut aptiori tempore corrigantur, subpingitur: Hæc fecisti, et tacui. Ne autem ex hoc discreto silentio detractores sibi plauderent, qui, dum semper occulte derogare malunt, nunquam in apertam increpationem prosunt, adhuc subinfertur: Existimasti inique, quod ero tibi similis; acsi diceretur: Iniquum est cogitare ut inde detractori similis appaream, unde ad tempus retices, nec derogans, locum aperte correctionis exspecto; unde et proximus subditur: Arguam te, et statuam contra faciem tuam, veluti diceretur: Non in occulto, ut est tua consuetudo, sed in aperto, ut est mea sollicitudo, aptum corripiendi tempus exspectans, peccatorem arguam, et ejus delicta contra faciem illius statuam.

27. At (inquis) non odit, sed amo, quem ita in absconditis dijudicans reprehendo. Imo magis hunc odis, et non diligis; unde detrahis, et non corrigis. Quia sit autem detestanda o directio proximi, plerisque in locis Scriptura divina testatur; unde est illud: Detrahentem adversus proximum suum occulte, hunc persequetur (Psal. c, .); et illud: Qui detrahit fratrem, detrahit legem (Jac. iv, 11); illa itaque: Qui detrahit fratri, eradicabitur; nec non et illud Apostoli Pauli: Videte, ne dom invicem mordetis, abinvicem consumamini (Gal. v, 1-4).

28. (Ira) Quæ contra te aguntur æquanimiter ferri non possunt, impatenter tolerare peccatum est, quia si non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulahuntur.

29. (Patientia): Si passio Redemptoris ad mentem rednotur, nihil tam durum est quod non æquo animo tollatur. Christus enim (ut ait Petrus) passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus (I Petr. ii, 21). Ipse autem dicit: Si patrem familias Bæzebut vocaverunt, quanto magis de me

25. Egregius prædicator. Hoc quoque Ambrosii Aupertii propriæ Manrii agnoscat. Nonnulli contra Mss. addunt Paulus.

29. Ille enim, etc. Sic Aupertus, l. i in Apoc., cap. 7, ut notarunt Maurini.

sticos ejus (Matth. x, 25); si me persecuti sunt, et vos persequentur (Joan. xv, 20, 25). Sed quanta sunt in comparatione passionum illius quæ patimur? ille enim opprobria, irrisiones, contumelias, alapas, sputa, flagella, spineam coronam, crucemque sustinuit; et nos miseri ad nostram confusionem uno sermone fatigamur, uno verbo de jicimur.

50. Et quid agimus de eo quod dicitur: *Si non compatimur, nec contragnabimus* (11 Tim. ii, 12)? Quapropter retundendi sunt iræ stimuli, et ejus metuenda damnatio; unde scriptum legimus: *Qui irascitur fratri suo reus erit judicio; qui autem dixerit fratri suo: Racha, reus erit concilio; qui autem dixerit: Fatue, reus erit gehennæ ignis*. Ibi tamen remedium invenitur ex eo quod subditur: *Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offers munus tuum* (Matth. v, 22, 23).

51. Ac si aperte diceretur: *Nec in corde tacitam precem effundas, nisi prius 213 offensum proximum satisfaciendo ad lenitatis mansuetudinem perducas*; munus enim nostrum est oratio nostra, altare vero nostrum est cor. Ille autem qui hoc faceret, quoties inter duos sine causa ira fuerit excitata, studuerit, promissam damnationem nequaquam incurret. Sed sunt multi qui petenti sibi veniam delicta non remittunt, contra quos illa Domini sententia venit, qua dicitur: *Si non dimiseritis hominibus peccata eorum de cordibus vestris, nec Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra* (Matth. vi, 14).

52. Plura sunt (inquis) quæ commisit, et me sæpius offendi. Ad hæc non ego, sed Dominus respondet. Nam cum Petrus ad eum diceret: *Quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei? usque septies?* et ille ad eum inquit: *Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies* (Matth. xviii, 22). Quam multa autem sunt qui suas injurias tarde relaxant, Dei vero citius indulgent? si tunc nunquam ut occasione Domini injurias vindicandi, suas vindicent irati.

53. Quid quoque de illis dicendum est qui furore cæcitate usque ad verba prodeunt maledictionis, nisi hæc quod Apostolus ait: *Neque maledicti regnum Dei possidebunt* (1 Cor. vi, 10)? quod Jacobus exaggerando detestans ait: *Linguam nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena veneno morifero, in ipsa benedicens Deum, et Patrem, et in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt, ex ipso ore procedit benedictio, et maledictio* (Jac. iii, 8). Non oporiet, fratres mei, hæc ita heri; nunquam solum de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam? hæc de causa alicubi etiam dicitur: *Mors et vita in manibus lingue* (Proverb. xviii, 21).

54. (Protervia:) Nunquid stultis, nunquid insensatis ac brutis animalibus sentia verba, et non magis asperissima (ut tales deceo), dum delinquant, obicienda sunt?

55. (Mansuetudo:) Non tua in his persuasio, sed Apostoli sequenda est præceptio, qui de hac sententia dilectum discipulum admonet dicens: *Seniores ne increpaveris, sed obsecra ut patrem, juvenes ut fratres, anus ut matres, adolecentulas ut sorores in omni castitate* (1 Tim. v, 1, 2). Et rursus: *Servum* (inquit) *Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati* (11 Tim. ii, 24, 25).

56. Rursusque: *Argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina* (11 Tim. iv, 2); quod videlicet malum præterite deterius adhuc subditis quam prælati nocet; sæpius enim contingit ut leniter ac cum charitatis dulcedine prolatam correptionem spernant,

70. Invenitur; al., immitur.

51. De cordibus vestris; al. omittunt.

56. Et unabit te. Apud sanctum Ambrosium nonnulla hic adduntur.

58. Qui Christiano nomine censiti; apud sanctum Augustinum, qui Christiana fide censentes, et sup-

et contra humilitatis verba despectionis exultant jacula; unde scriptum est: *Qui arguit derisorem, ipse sibi facit injuriam* (Proverb. ix, 7, 8). Et contra de illo qui per increpationem proficit dicitur: *Argue sapientem, et amabit te*.

57. (Tumor:) Testem habes Deum in cælis, non tibi sit cura quid de te suspicient homines in terris.

58. (Humilis satisfactio:) Non est dauda detrahendi occasio, nec susurrandi suspicio; sed si sunt, 214 quæ corrigantur, manifesta; aut certe si desunt, humilium præstatione neganda, quia et Apostolus admonet nullam occasionem dare diabolo maledicti gratia (1 Tim. v, 14); quod et in illis detestatos est qui Christiano nomine censiti, in odio ad comedendum recumbabant; et tanquam idolum pro nihilo ducentes, immolata quasi innoxios cibos sumerent, infimas tamen fratrum conscientias per hoc factum ad nefandos idolorum ritus trahebant (1 Cor. vii, 4).

59. (Tristitia:) Quid habes unde gaudeas, cum tanta mala de proximis portas? perpende, cum quo mœrore omnes intuenti sunt, qui in tanto contra te amaritudinis felle versantur?

60. (Spiritalis gaudium:) Geminam esse tristitiam novi, imo duas esse tristitias novi; unam, scilicet, quæ salutem, alteram quæ perniciem operatur; unam quæ ad penitentiam trahit, alteram quæ ad perditionem perducit. Tu quidem una ex illis esse cognosceris, sed omnino quæ mortem operaris; non est igitur in his contristandum, quæ suades, sed contra magis gaudendum in his quæ nequum intellegis, quia et dator gaudii perennis dixit: *Cum persecuti vos fuerint homines, et dixerint omne malum adversum vos, mentientis propter nomen meum, gaudeite in illa die, et exultate; ecce enim merces vestra copiosa est in cælis* (Matth. xv, 11). Memento quia nostræ religionis culmina: *Apostoli ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. v, 41); nullus ergo mœrore solucus esse debet, ubi tanta lætitia succedit.

61. (Torpor et ignavia:) Si lectioni continuato studio semper insistis, oculorum caliginem incurris; si indesinenter lærymas fundis, ipsos etiam oculos amittis; si pro te latis vigiliis psalmodium censum persolvis, insaniam capitis acquiris; si quotidiano te conficis labore, ad opus spirituale quando conserges?

62. (Exercitium virtutum:) Quid tibi adhuc proferenda tam longa temporum promittis spatia? nunquid scis si crastina vives die? Anno etiam si vel unam horam in hac vita facias? Imo forte excedit quod Salvator in Evangelio dicit: *Vigilate, quia nescitis diem, neque horam* (Matth. xxv, 13)? Quapropter dicite torporis inertiam, semperque memento quia regnum cælorum non tepidi, non molles, non desides, sed violenti atque ferventes diripiunt.

63. (Dissoluta vagatio:) Si Deum esse ubique credis, cur unum singulariter locum, quo tanta mala perpetrantur custodis, et ad alia potius non transis?

64. (Firma stabilitas:) Si ita est ut asseris, quin ubique Deum esse fateris, ergo nec iste locus deserendus est, quem fugere appetis, quia et in ipso Deus est. At, inquis, meliorem inquiri, meliorem invenio; sed respondeo: Nunquid meliorem aut etiam talem invenies, qualem diabolum et hominem perdidisse cognoscis? Memento esto itaque quia primus angelus de cælo ruit, et primus homo de paradiso expulsus ad arduam hujus sæculi pervenit (Gen. iii, 23). Attende quia Lot exercitio malorum probatus inter Sodomitas 215 sanctus fuit,

plent Manini idolum nihil esse. Quod non placet. Alii, qui Christianæ fidei censentes; apud sanctum Leonem, qui Christianam fidem censentes.

40. Forte mœrori locus.

42. Apud sanctum Augustinum, discute corporis

in monte vero securitate torpens inebriatus cum fluitans peccavit (*Gen. xix*); quod videlicet vagationis tedium adhuc alteram speciem reddit, dum quosdam etiam in uno loco perseverantes a spiritualibus retrahens, vel terrenis negotiis implicare, vel rebus vilissimis satagit occupare, contra dicta Apostoli perpetrans, qui ait: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placat cui se probavit* (*II Tim. II, 4*). Et rursus: *Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite* (*I Thess. v, 16*).

45. (*Desperatio* :) Quæ et quanta commisisti? quam gravia crimina? quam innumera delicta? et tamen in melius needum vitam mutasti, necdum conversationem utiliter correstisti; ecce enim (ut cernis) mala semper consuetudine obligatus teneris, conaris exurgere; sed peccatorum oneribus pręgravatus relaberis. Quid ergo agendum est, quando de præteritis certa damnatio imminet? de præsentibus emendatio nulla succurrit? nisi ut admittantur rerum temporalium voluptates, dum consequi nequeunt futuri sæculi oblectationes.

46. (*Spei fiducia* :) Si de eriminibus agit et delictis, ecce David adulterio reus simul et homicidio de inferni faucibus Domini misericordia describitur liberatus (*II Reg. xi*). Ecce Manasses omnium peccatorum nefandissimus, impurissimus, ac sordidissimus, illecebrissimus quoque, per pœnitentiam tamen de morte ad vitam rediit (*II Paral. xxxiii, 12*). Ecce Maria Magdalene, innumeris peccatorum sordibus inquinata, ad fontem pietatis anxia currens, Dominique vestigia lacrymis rigans, capillis detergens, deosculans quoque, et lambens, unguentoque unguens ablu promeruit (*Luc. vii, 37*).

47. Ecce Petrus, negationis suæ vinculis astrictus, amarissimis lacrymis infidelitatis nodos resolvit (*Luc. xxii, 62*). Ecce simul seditione et effusione fraterni sanguinis latro obnoxius unius horæ momento unaque confessionis voce de cruce ad paradysum transit (*Luc. xxiii, 42*). Ecce Saul Ecclesiam Dei persequens multos pro nomine Christi perimens, et, ut ita dixerim, martyrum eruore totum se inficiens, apostolus factus, in vas electionis est commutatus (*Act. ix, 4*).

48. Ubi ergo tot tantaque præcedunt exempla, dent locum desperationis mala colloquia; cum etiam scriptum sit: *In quacunq; die conversus peccator ingenuerit, salvus erit* (*Ezech. xviii, 21*). Et rursus: *Nolo mortem impij, dicit Dominus* (*Ezech. liii, 11*). De conversione in melius needum mutata quid aliud respondeam, nisi ut quod heri quisque non egit, hodie agat, dum adhuc vivere licet, nec differat de die in diem (*Eccli. v, 8*), dum nescit si vel unam correctionis habeat diem, semperque pro viribus desuper acceptis prævæ consuetudini resistens dieat mane et vespere: *Nunc cæpi, hæc est mutatio dexteræ Excelsi* (*Psal. lxxvi, 11*).

49. (*Cupiditas* :) Valde sine culpa es, quod quædam habenda concupiscis, quia **216** non multiplicari appetis, sed egere pertimescis; et quod male alius retinet, ipse melius expendis.

50. (*Mundi contemptus* :) Ista nec apud homines sæculares sine periculo vel offensione procurantur, quia quanto quisque amplius habere cœperit, tanto amplius habere concupiscit; sique ut modum in concupiscendo non habeat, dum innumeris hujus sæculi curis deservire festinat. Ut enim ait Scriptura: *Avarus pecuniis non impletur* (*Eccle. v, 9*). Quæ nimirum quam sit detestanda, Paulus indicat, dicens: *Et avaritia, quæ est idolorum servitus* (*Coloss. iii, 5*);

inertiam... violenti, vimque facientes. Maurini conji-
ciunt, excute pro discute.

45. *Consequi.* Ita etiam alii passive.

46. *Peccatorum sordibus.* Al., *fornicationum sordibus.*

48. *Dent locum.* Apud Ambrosium, *non dent locum.* Maurini observant, *dent esse pro cedant.* Pro verbis

A quam sit noxia, idem exponens ait: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa, et nociva, quæ immergunt homines in interitum et perditionem* (*I Tim. vi, 9*); quam sit detestanda, quidam sapiens denuntiat, cum dicit: *Avaro nihil est scelestius* (*Eccli. x, 9*); quam sit noxia, Jacobus aperit, dicens: *Agite, nunc divites, plorate ululantes in miseris quæ adveniunt vobis; divitiæ vestræ putrescunt sunt; vestimenta vestra a tineis comesta sunt; aurum et argentum vestrum æruginavit, et ærugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis* (*Jac. v, 1*).

51. Sed nec Redemptor noster præterire voluit cupiditatis malum quam noxium esset, ait enim: *Difficile qui pecunias habent in regnum Dei introibunt* (*Math. xix, 23*). Et rursus: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divites in regnum cælorum intrare* (*Marc. x, 25*).

B Si igitur sæcularibus viris ita est periculosa cupiditatis industria, quanto magis illis periculosior est qui jam habitu et conversatione sæculares esse desiderant, qui totum quod vivunt Deo devoverunt? ad quos specialiter redemptoris transeunt verba quibus destrui possit morbus avaritiæ: *Nolite inquit solliciti esse quid manducetis, aut quid bibatis, aut quo operiamini: hæc omnia gentes inquirunt; querite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* (*Math. vi, 31*).

52. O quam beata, o quam segura, o quam amplectenda sententia! nullus in hac vita securus est ut ille qui nihil præter Christum appetit possidere, cuncta quæ sunt necessaria sub hac sponsione probatur habere, sicut Paulus ditissimus pauper dicebat: *Tanquam nihil habentes, et omnia possidentes* (*II Cor. vi, 10*). Omnia itaque non superflua, sed tantum necessaria, ipso confirmante ac dicente: *habentes victum et vestitum, his contenti simus* (*I Tim. vi, 8*).

C 53. Dicis forte: ideo a sanctis religiosisque viris plura habenda sunt, ut melius ab ipsis quam a popularibus erogentur Christi pauperibus. Et ego consentio, sed prælati, non autem subditiis, quos maxime illud mulieris Lot exemplum deterret, quæ dum post tergum a Sodonis efflans respexit, in statuam salis conversa spiritum efflavit (*Gen. xix, 26*). Unde et Christus tale quid præcavendum denuntiat, dicens: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno cælorum* (*Luc. ix, 62*). Hinc Petrus ait: *Melius illis esset non cognoscere viam justitiæ, quam post cognitionem retrorsum converti ab eo quod est illis traditum sancto mandato* (*II Petr. ii, 21, 22*). Continget enim eis illud veri proverbii: *Canis reversus ad vomitum, et sus lota in volutabro luti.*

217 54. Qui nimirum avaritiæ morbus nunquam melius compescitur, nisi cum dies mortis sine oblivione meditatur, et cum qualis post modicum in sepulchro futurus sit homo consideratur. Ille certe fixum manebat in illius memoria qui dicebat: *Homo putredo, et filius hominis vernis* (*Job. xxv, 6*). Hæc ab illius non recesserat corde, qui dicebat: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis* (*Eccli. vii, 40*). Quid tunc rogo, quid tunc divitiæ conservatæ proderunt? audi quid dicit Job: *Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc* (*Job. i, 21*); et Apostolus: *Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quid possumus* (*I Tim. vi, 7*)?

55. (*Obduratio* :) Si ea quæ possides egentibus

In quacunq; die, etc., laudatur Ezech. xviii, 21, et liii, 11. Vide notam ad cap. 14 libri de Ordine creaturarum, num. 12.

54. *Apud Augustinum, audi quid: Nudus... illuc; audi quid, subintelleto utrobique proderunt.*

55. *Absque pecunia... al., absque penuria; sed illud retinendum.*

tribuis, unde subjectos absque pecunia nutris? **A**lorum erit in stagno ignis ardentis sulphure (Apoc. xxi, 8).

56. (*Misericordia* :) Si Apostoli modum in hac parte teneris, utrumque perficere valebis; hinc enim idem ipse ad Corinthios ait (11 Cor. viii, 12) : *Si voluntas prompta est, ex hoc quod habet accepta est, non secundum id quod non habet; non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex aequalitate.* In presenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestrae inopie sit supplementum, ut fiat aequalitas, sicut scriptum est : *Qui multum, non abundavit; et qui modicum, non minoravit* (Exod. xvi, 18).

57. Hinc quidam justos prolem dilectam admonet, dicens : *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si autem exiguum, et hoc ipsum libenter impertire* (Tob. iv, 9). Hinc quoque incarnata Veritas dicit : *Verumtamen, quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi, 41). Audite, obdurate praeordia : *Judicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam* (Jac. ii, 13). Quo contra per prophetam Dominus admonet, dicens : *Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam; cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris* (Isai. lviii, 7).

58. Memento quid purpurato diviti contigerit, qui non idem damnatus est quod aliena abstulerit, sed quod egentis pauperi sua non tribuerit; unde et in inferno positus ad petenda minima pervenit, quia hic parva negavit (Luc. xvi, 20). Memento etiam quid ad sinistram positus iudex caeli dicitur sit : *Ite, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Mat. h. xxv, 41). Et rursus : *Esurivi, et non dedistis mihi manducare; et cetera quae tibi terribiliter enumerantur.*

59. *Furtum et frans*, quanquam gradus diversos habeant locutionis, unum est tamen quod dicunt.

60. (*Furtum* :) Si aliena non tollis, ex proprio dives vel sufficiens esse non vales.

61. (*Fraus* :) Si cuncta quae tibi praelatus servanda commisit illibata consignas, et nec modicum quid servandum existimas, unde vel propriis utilitatibus consulas, vel amicis et commilitonibus placeas, non habebis.

62. (*Innocentia* :) Melius est esse pauperem et insufficientem, nullique ex dato placere, quam aliquem laedere furto, vel fraude; qui enim aliena quolibet modo **218** injuste praeipit, ipse sibi regni caelestis aditum claudit; unde et praedicator egregius quosdam redarguit, dicens : *Omnino delictum est in vobis, quod iudicia habeatis inter vos; quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? sed vos injuriam facitis, et fraudatis, et hoc fratribus. An necis quis iniqui regnum Dei non possidebunt* (1 Cor. vi, 7)? Atque inter cetera subjungit : *Neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt.*

63. *Fallacia* atque mendacium et ipse ornum dicunt : fallacia autem sit ingenio, mendacium vero simplici verbo, cum in non dando aliquem laedere querit.

64. (*Fallacia* :) Quid in petendo moras innectis? non habeo quod tibi tribuere possim. Celans utique in corde quod habet, vel quod sibi conservet, vel quod aliis (si voluntas inest) tribuat.

65. (*Mendacium* :) Omnino quod postulas non habeo; licet non artificioso ingenio, sicut fallacia, sed simplici negationis verbo frustratur petentem.

66. (*Veritas* :) Nec artificioso ingenio, nec simplici verbo oportet decipere quemquam, quia quolibet modo mentiar quis, *os, quod mentitur, occidit animam* (Sap. i, 11), et omnibus mendacibus pars il-

57. Quo contra. Modum hunc loquendi Ambrosio Auperto familiarem esse Maurini animadvertunt.

63. *Laedere*; al., *illudere*.

64. *Quod habet*; al., *qui habet*, vel *quid habet*.

69. *Accuratiores*; al., *lautiores*.

73. *Ahi, ille potius, qui rara et mala dicere pro-*

batur.

74. *Inchoata*; al., *inchoans*, Maurini observant congruere regulae sancti Benedicti, cap. 6, quod hic dicitur, *ab ipsis nonnunquam utilibus verbis parcendum.*

67. (*Ventris inglorie* :) Ad esum Deus omnia munda condidit, et qui saturari cibo respuit, quid aliud quam muneri concessio contradicit?

68. (*Ciborum parcimonia* :) Unum horum quod dicit verum est; ne enim homo fame moreretur, omnia ad esum Deus munda creavit; sed ne comedendi mensuram excederet, abstinentiam imperavit; nam inter cetera sua mala saturitate, maxime panis, Sodomam periiit, Domino attestante, qui ad Jerusalem per prophetam loquitur, dicens : *Haec est iniquitas sororis tuae Sodomae, saturitas panis* (Ezech. xvi, 49). Quapropter sicut aeger ad medicinam, sic ad sumendas viandas debet quisque accedere, nequaquam scilicet in illis voluptatem appetens, sed necessitati succurrens.

69. Hinc incarnata Veritas per Evangelium ait : *Attendite, ne graventur corda vestra crapula et ebrietate* (Luc. xxi, 34). Contra de insatiabili Judaeorum voracitate Apostolus dicit : *Multi ambulantes, quos saepe dicebam vobis, nunc autem et sensus dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, et gloria in confusione eorum qui terram sapiunt* (Philipp. iii, 18, 19). Et rursus : *Esea ventri, et venter escis. Deus autem et hunc et has destruet* (1 Cor. vi, 13). Ille autem plene hoc vitium superat, qui in sumendis dapibus non solum parcimoniam tenet, ut scilicet refectionem semper esurices imperet; verum etiam acerratiores simul et lautiores epulas, excepta corporis infirmitate et hospitum susceptione, contemnit.

70. (*Inepta letitia* :) Ut quid animi gaudium intus abscondis? egredere in publicum laetus, dic aliquid foris, unde vel tu, vel proximi rideant, fac eos ketos tua letitia.

219 71. (*Moderatus maeror* :) Unde tibi est tanta letitia? non quid iam diabolum vicisti? non quid iam inferni poenas vicisti? non quid iam de exsilio ad patriam venisti? non quid iam de tua electione securitatem accepisti? An forte in oblivione venit quod Dominus dicit : *Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium* (Joan. xvi, 20)?

72. An forte memoria excessit quod idem alibi dicit : *Vae vobis qui nunc ridetis, quia plorabitis et flebitis* (Luc. vi, 25); quodque per Salomonem dicitur : *Risus dolore miscbebitur, et extrema gaudii luctus occupat* (Proverb. xv, 13); et e contra per Evangelium : *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v, 4); rursusque per Salomonem : *Nescit homo utrum amore an odio dignus sit, sed omnia reservantur in futurum incerto* (Eccl. ix, 1)? Comprime ergo inanem letitiam, qui necdum evasisi poenam aeternam. Numne apud omnes insanus iudicatur is qui in carceris tenebris reclusus gaudere conatur?

73. (*Multiloquium* :) Non reus ille tenebitur, qui **D**plura quidem, sed bona loqui, sed ille, qui saltem rara, sed mala dicere probatur.

74. (*Discreta taciturnitas* :) Verum est quod dicit; sed dum multi bona proferre videntur, saepe contingit ut a bonis locutio inchoata ad aliquid pravum derivetur, hoc ipsum sacra Scriptura pronuntians, *quia in multiloquio peccatum non deerit* (Proverb. x, 19). Et si forte inter innumera verba declinantur criminosa, sed nunquid declinari poterunt inutilia atque otiosa, de quibus utique ratio erit in futuro reddenda? Tenendus ergo est modus id loquendo, et ab ipsis nonnunquam utilibus verbis parcendum, sic-

ut heatus Psalmista legitur fecisse, dicit enim : *Hu-*

militatus sum, et sicut a bonis (Psal. xxxviii, 5).

75. (*Immunditia* :) Non est grande facinus sine

conubitu maris et femine, vel propriis vel alterius

inquinari manibus.

76. (*Carnis integritas* :) Non sic ait Apostolus. Quid ergo ait? *Neque immundi (inquit) regnum Dei possidebunt (I Cor. vi, 9).*

77. (*Luxuria* :) Cur te in voluptate tua modo non dilatas, cum quid te sequatur ignoras? acceptum tempus in desideriis perdere non debes, quia quanto citius pertranseat nescis; si enim Deus misceri hominem in voluptate coitus nolisset, in ipso humani generis exordio masculinum et feminam non fecisset.

78. (*Castitas illibata* :) Nolo ignorare te fugas quid post hanc vitam recipias; si enim pie et caste viveris, sine fine gaudebis; si vero impie et luxuriose, aeternis incendiis subiaceris. Inde autem eo castius vivere debes, quo quam citius tempus acceptum pertranseat ignorare te dicis. Quod vero in exordio generis humani ad hoc masculum et feminam Deum creasse proliteris, ut mutuis amplexibus se miscere deberent, omnino verissime dicis; sed quia nubendi licentia quibusdam tribuitur, hoc est, qui virginitatem vel castimoniam vidualem nequaquam professi sunt, quibusdam autem non tribuitur, id est, qui virgines, vel continentis esse decreverunt; fornicatio vero quia nulli impune concebitur non attendis.

220 79. An contemendum putas quod Apostolus lubricis dicit : *Fugite fornicationem : omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est ; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat* ? Quod si hoc parvipendendum existimas, audi quod postmodum in sempiternum deploras et gemas : *Neque adulteri (inquit), neque fornicarii, neque masculorum concubitores, regnum Dei possidebunt*. O quam parva est concubitus hora, qua perditur vita aeterna quod ergo emolumentum affert corpori? quodve tribuit lucerna, quod tacito animam ducit ad tartarum?

80. (*Spiritualis fornicatio* :) Nunquid damnandum aliquid agit is qui in corde libidini consentit, et ad opus libidinis non pertransit?

81. (*Munditia cordis* :) Omnino delinquit qui anime castimoniam non custodit; unde et auctor munditiae in Evangelio dicit : *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam nechatatus est eam in corde suo (Matth. v, 28)*. Unde et per beatum Job dicitur : *Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine; quam enim partem haberet Deus in me desuper, et hereditatem Omnipotens de excelsis (Job. xxxi, 1, 2)?*

82. Nisi enim auctori nostro cogitatio pravi consensus displiceret, nequaquam per Isaiam diceret : *Auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis (Isai. i, 16)*; et in Evangelio Pharisaeis : *Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris (Matth. ix, 4)?* sed nec Apostolus diceret : *Cogitationum inter se invicem accusantium, aut etiam defendentium, in die qui iudicabit Dominus occulta hominum, secundum Evangelium meum, per Jesum Christum (Rom. ii, 15)*.

83. (*Appetitus saeculi praesentis* :) Quid pulchrius? quid honestius? quid venustius? quive potest esse delectabilius, quam quod in praesenti vita quotidie cernimus? O quam mirabilis caeli camera in aere jucundo, in lumine solis, in augmento lunae atque de-

fectu, in varietate stellarum et cursu! Quam oblectabilis terra in nemorum floribus, in fructuum suavitatibus, in pratorum rivorumque amenitatibus, in segetum culmis luxuriantibus, in vinearum foliis et botris plenis palmitibus, in umbris silvarum et planis exitibus, in equorum et canum cursibus, in cervorum et caprearum saltibus, in accipitrum volatibus, in pavonum, columbarum, turturumque et omnigenarum avium vocibus, penais, et collis, et in domorum pictis muris, et laquearibus, in organorum omniumque musicorum instrumentorum tunulis cantibus, in mulierum venustis aspectibus, earumque superciliis, et cunabulis, oculis, et genis, gutture, et labiis, naso, manibus, atque extrinsecus adhibitis auro et gemmis distinctis monilibus, postremo innumeris caeli et terrae, atque maris, varietatibus, nec non et utilitatibus, et si qua sunt alia, quae modo non recolitis sensus!

84. (*Amor patriae caelestis* :) Si te ista delectant, quae sub caelo sunt, cur non magis delectant ea quae super caelo sunt? Si carcer ita pulcher est, patria, civitas, domus qualis est? Si talia sunt ea quae colunt peregrini, qualia sunt quae possident filii? si mortales et miseri in hac vita taliter sunt remunerati 221, immortales et beati qualiter sunt in illa vita autendi? Quapropter recedat amor praesentis saeculi, in quo nullus ita nascitur, ut non moriatur; et succedat amor saeculi futuri, in quo sic omnes vivificentur, ut deinceps non moriantur, ubi nulla adversitas turbat, nulla necessitas angustat, nulla molestia inquietat, sed perennis laetitia regnat.

85. Si quaeris quid ibi sit, ubi tanta et talis beatitudo persisit, aliter dici non potest, nisi quidquid boni est ibi est, et quidquid mali est ibi nusquam est. Quod (inquit) bonum est illud? quid me interrogas? A propheta et Apostolo definitum est : *Quod oculus (inquit) non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae preparavit Deus diligentibus se (Isai. lxiiv, 4; I Cor. ii, 9).*

86. Ad hanc felicitatem multis saeculi divitiis constipatus David anhelabat, cum diceret : *Quid enim mihi est in caelo? et a te quid volui super terram (Psal. lxxii, 25)?* Multis regalibus dapibus abundans, dicebat : *Satiabor, dum manifestabitur gloria tua; sitivit anima mea ad Deum fontem vivum; quando veniam et apparebo ante faciem Dei (Psal. xli, 3)?* rursumque : *Heu me! quia incolatus meus prolongatus est (Psal. cxix, 5)!* Hinc Paulus : *Cupio dissolvi et esse cum Christo; multo enim melius (Philipp. i, 25).*

87. His ita decursis, quanquam multa praetermiserim, tamen, ut mihi videtur, hostis nostri fortia castra non-travi, quae pie viventes in Christo Jesu non desinant impugnare. Sed necdum his contentus diabolus ad alia convertitur argumenta, dum quibusdam insanis saepius vera pronuntiat, ut eos quandoque ad falsitatem pertrahat; cum dormientes ante horam vel tempus suscitavit, ut eos vigilarum tempore somno gravissimo deprimat; cum psallentes atque orantes sibus stridentibus, laratibus diversis, et inconditis vocibus, jacis etiam lapidibus, vel stercoribus, perturbat, ut eos quotibet pacto a spiritibus operibus retrahens inanes efficiat. Tu autem, homo Dei, vigilantis studio attende quae dico, ipso adjuvante qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

79. Vita aeterna; al., vita futura.

81. Unde et per beatum Job; al. Quo contra per beatum Job, ut supra, n. 57.

85. Et botris; al., et botrionibus; al., et in bonis.

86. Quid enim mihi est in caelo; al., quid mihi restat in caelo. Vulgata, Deum fortem vivum.

87. Hostis nostri, etc. Al., hostis nostri fornicantium castra monstra; al., hosti nostro formidatio magna facta est; castra enim, etc. Apud alios non ita limitur

opusculum, ut apud Isidorum in Editione Grialii, quam sequimur. In nonnullis Mss. attende quae dico, et veritati quae te vocat, et blande admonet, fidem praebeto. Plura alia adduntur apud sanctum Augustinum, et sanctum Leonem, et in nonnullis Mss. sancti Isidori, quae in Isidorianis, cap. 84, num. 25 et seqq., ex Constantino Cajetano exscripta sunt. De quo epilogo quid ego sentiam videri potest eod. cap., num. 54 et seqq.